

LLUM NOVA

Quinzenari independent.

Portaveu de la Secció MINERVA de L' UNIO DE MITJORN - GRAN.

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ

SUSCRIPCIÓ

Plasseta, 1
Mitjorn. — San Cristófol.

A Espanya cada trimestre 0'30 pta.
A fora id. id. 0'60 »

Núm. solt 5.

BONAS FESTES

Un perfum suau avuy se sent per tot arreu de romanins y murtres en flor. El mon enter se sent conmogut dolsament p'el recort, per la renovació d'un fet el mes trascendental que en el mon ha ocorregut en tots els sigles: *L'humanisació d'un Deu per la salvació dels homos.* Avuy tot el mon cristià celebra la diada amb alegria, amb demostracions de gaubansa, conservant encara en el seu cor la que fa vint sigles els angels portaren a la terra.

Les familias avuy s'ajuntan, se felicitan mutua-ment, els amichs, tuthom exteriorisa sentiments de germanor y de pau.

Vegent tots els actes germanivols dels pobles en aquets dia sembla que han ressonades de nom les veus dels angels cantant: *Gloria a Deu a les altures y en la terra pau en els homos de bona voluntat.*

Les festes de Nadal son festes de familia, de pau... d'amor..

Per aixó LLUM-NOVA hi vol també pendre part, plena de bona voluntat, essent així que deposant s'actitut a voltes agre, amarga, te avuy el propo- sit, de entrar per un nou camí, pendre una nova orientació, y caminar cap a la pau que avuy l'Igle- sia mos recorda y que es tant convenient que reyni dins els pobles.

Encara que tal vegada al sortir LLUM-NOVA, les festes de Nadal, ja seran passadas com aquestes tenen vuytada *La Redacció desitja a totes les au- toridals, a sos coloboradors lectors y amichs unes festes plenes de gaubansa com també u nbon prin- cipi d'any.*

Mirada enderrera

Es un costum molt extés y molt pulit al arribar a fi d'any, donar una mirada enderrera y comparar el passat amb el present, assó es, *passar balans.*

Casi tots els comerciants al arribar aquest temps ne passen; les families que duen bona regla de vida fan lo mateix y fins y tot els individus, an- tes de entrar al any nou, repassan els punts gene- rals de sa vida durant l'any que acaba y exclam- man: *Any nou vida nova.*

Idó encara que aquest modest periódich no con- ti un any sencer de vida, vol també *fer balans* o al menos donar una mirada enderrera, cotejarla amb s'estat actual y trassarse a sa vista la conduc- ta a seguir en el pervenir.

Fa mitj any que LLUM-NOVA va surtir a rotlo y modestisim com era aquest periódich, poc mos creyam que en aquest temps tingués l'exuberan- cia de vida que avuy te, degut ja a la falta que's sentia de un periódich vestit a la menorquina, ja a la bondat d'alguns distingits coloboradors que amb ses firmes de renom famós, mos han honrats, ja a la benevolensa dels suscriptors que mos han dispensats plens de bona voluntat, els defectes de que reconeixem hem sortit tacats en aquest pri- mer període.

En el nombre primer mos vam imposar una norma de vida, la conducta a seguir, que en molta part hem cumplida, pero mes tart, sense publicar el nostre propósit, mos proposarem un nou fi que voliam assolir y cap a ell seguim encara.

Es Mitjorn rebaxat y envilit de temps enderre- ra necessitava qui sortís en sa defensa. Hi havia certes persones d'aquí mateix y altres de fora que feyan cuant sabian per desprestigiar y vilipendiar, a importants entidats nostres y a persones que per sa honradesa y esforços p'el nostre be, p'el be del poble, eran dignes del mes gran elogi.

LLUM NOVA, va creure cumplir un dever, parlar clar, y ho ha fet, tal volta en termes massa forts, en defensa d'aquestas persones y entidats, y tal vegada es va equivocar al creure que d'aquesta manera els inimichs del be des Mitjorn callarian, puis que, al revés, van seguir p'el mateix camí, y va esser allavores cuant facitament se va imposar la norma de destruir amb ses censures y criti- ques, l'esfors que aquelles feyan per enderrocar l'edifici que «L'Unió de Mitjorn gran» va bastint.

La guerra va comensar, vam obrir les columnes del periódic a coloboració esterna, vam admetre tota casta de solts y noticies, mentres vinguessin firmades, sense tenir en conta que's feria a voltes la susceptibilidad d'institucions y persones, que pot ser s'ho mereixan, si, pero que no per aixó deixam de regoneixer que vam arribar un poc mes enfora de lo que pensavam.

Avuy s'ha dit ja molt en LLUM-NOVA y hauran

pogut veure els llegidors, que bona part de les censures de que erem objecte no tenian rahó de ser; mes arribats en aquest punt es hora de deposar aquesta actitud, molesta per tots y així volem entrar en un període de pau, de reconstrucció.

¿Qué ferem d'aquí endavant?

En el nombre qui ve pensam esbrinar els nostres propòsits, el nostre programa per l'esdevenidor.

B.

NADAL

¡Oh Nadal! Oh resplandó
de la mitja nit divina!...
Els Betlems a un recó
fan una olor de sivina.

Tot com d'una hostia innocent
reb una llum dolça y blanca;
el vagorós firmament,
la neu que'ls llunyedars tanca...

Y animant l'alegre chor
d'encisadores rondayes
Jesus es blanc sobre un or
sobre un or humil de payes.

Dins el fret del temple vell
les llànties son amoroses;
l'oratge del escanzell
mou les neules tremoloses.

Dolces calentors de niu,
alegries reposades...
L'hivern s'alegra y sonriu
amb l'encant de les nevades.

Blanques nits de cel mes clar
y lluna mes argentina,
y d'aigua qu'a mitj glacar
riu a sa llum, crestallina.

Quant defora tot es fret
quant els vidres llagrimetjan,
y es veu passá'l pastoret
pels pontarrons qui escumetjen;

asseguts an el voltant
de la taula casolana,
com es bella y confortant
l'abundor qui l'engalana!

—Qu'el bon Deu qui hu dona, may
de benehirho se cansi...—
Y les copes de crestay
van omplintse del vi ranci.

Caliu d'un fogá estimat,
aquella escalfor es bona,
com es bo'l torró ensucrat
y el dols penjey de montona,
y la poma de Nadal
qui du neu en les entranyes
y perfum del hort natal
amagat entre montanyas.

Festa d'infants es Nadal
qui senten dins s'alegria,
mes intim y fraternal
l'amor del Fill de Maria.

Oh, com son clars y desperta
al encis d'eixes diades
aquells ullets tan oberts
qui beuen llum a glopades!

Captivat mon esperit
d'aqueixa humil poesia,
sent que's fa petit, petit,
com el Bon Jesús volia;

que l'embauma aquella oló
d'innocencia y de puresa...
Y se pert en l'horritzó
del betlem de l'infantesa...

Miguel R. Ferrá

El sistema agrícola dels autors dels Calendaris de Menorca.

(Conclusió)

1809

Que'l gra que sembrarás
sia triat molt be
y que ahont mes convé
allí el tiraras,
..... y cert mal any te espera
si la anyada tercera
no mudas de llevar.
Les terras *afemar...*
y ben axercolar...
Escampa fems pudrits
y mesclels com convé...
Y qui es qui no riurá
vehent un conrador
sembrar *mala llevar*
y voler cullir gra
que sia del millor?

—
Clover y escarxoferas
un bon past et darán
les fulles de *figueras*
y les de les *moreras*
lo mateix servirán.

.....
en el teu bestiar
sols hi podrán trobar
els ossos y sa pell.

En lo mateix calendari de 1809 calcula que a Menorca podrà haverhi 100 figueras en cada possessió formant un total de 52.000, que produirían cada any mes de 13.000 quintars de figues; mitat per consum en vert y mitad per secar, podentse exportar d'aquestes últimes per valor de uns 8.000 duros

1810

Recomana l'esment del bestiar y el cultiu de les oliveres.

1811 y 1812

Aconsella el cultiu dels *topinambours* y del *garrovers*.

1837

Llaurarás be la terra
la afemarás també
puis es lo qui convé
mes que suná guitarra,
Clover y escarxoferas etc.

V. de R.

POR ESOS CAMPOS

EL ESTIÉRCOL

Veamos como debemos tratar el estiércol para que llegue hasta el momento de ser envuelto con la tierra, habiendo perdido lo menos posible de su riqueza.

Todos conocen el sistema antiguo, y por desgracia, en nuestro país casi todos lo practican, consistiendo este en dejar el estiércol varios días debajo de los animales donde ya empieza una ligera fermentación de la urea, y por lo tanto, a perder su carbonato de amoniaco, sacarlo después al corral, donde extendido, pisado y movido por las gallinas y otros animales, continúan perdiendo por volatilización cada vez mayores cantidades de carbonato de amoniaco, que, como se ha dicho, es la parte mas preciosa, y arrastradas por las aguas, se le van marchando otras cantidades de esta substancia unida a fosfatos, cales y potasas que de tanta necesidad son a las plantas.

Después, cuando hay mucho estiércol en el corral y constituye un estorbo para el movimiento de personas y animales, se lleva al campo y en cualquier sitio se hace montón y allí se quema al aire libre, sin cubrir y sin cuidar, para que las aguas y el aire, continúen mermando las pocas substancias útiles que le quedan.

Algunos labradores que se las echan de experimentados, llevan su ignorancia hasta el punto de dar una vuelta o dos al montón para que cueza mejor, como ellos dicen, exponiéndole con más intensidad al aire, al que se van nuevas cantidades de elementos volátiles y con lo cual, en efecto activan las fermentaciones, lo que es otro perjuicio; pues al hacerse fermentar demasiado, exponen los elementos en estado móvil, que las plantas no pueden absorberlo con la rapidez necesaria, y las aguas se van llevando al subsuelo durante el invierno otra buena parte de elementos útiles.

M. Vadler ha hecho diferentes análisis de estiércoles así tratados y ventilados y ha encontrado que pierden en un año dos terceras partes de su peso y otras dos terceras partes de su ázoe y de su fosfato.

(Continuará) Binicudrell.

DE MERCADAL

Sr. Director de LLUM-NOVA.

Molt Sr. meu: Vaig veure en el nombre passat de LLUM-NOVA que en una *Anédocta Mercadalenca*, se parlava de certs mestres d'escola d'aquí y casi les posava en ridicol.

No li diré si hi ha o no certesa en lo que en ella es conta, pero si vuy dirli queestic segur de que no's refereix al actual mestre, per quant es una persono de conducta intatxable de noblesa y dignidad reconescudes, incapás de cometre en cap altra persona, quant menos amb un company de profesió, *descortesia* semblant a la publicada.

Perque desitj que l'honorabilitat del nostre mestre quedi en son lloch y els llegidors de LLUM-NOVA, no puguin caure en una equivocació es per lo que l'ha molestat en la present son S. S.

M. S.

Nota del director. Amb gust public la present carta que m'ha

sigut remesa, porque es desfaixi l'equivoc en que hajan pogut incorre els nostres llegidors, y perquè quedi al seu lloch l'honor de tan dignissima persona com el mestre de Mercadal.

Conversant amb en Cuatre-Uys

—¡Bon día!

—Bon día y salut!

—Idó, que's estat? Com que no estiguen gaire alegre avuy.

—¡Pse! Que voleu que us diga! Per una banda si y per s'altre no.

—Idó que teniu? Que estau malalt?

—Jo vus diré. Arribam a fi d'any y veig que ses nostres conversades hauran també d'arribar a la fi.

—Idó, porque? Una cosa tant bona com assó! No pot ser. Que vol dir? No m'en faltava altra ara que hu deixassim anar, quant tant de be feym. ¿Vol dir, que tot assó de dir ses coses clares, y corretgi as qui van errats, ha de estar acabat? ¿Que no pensau cuants n'hi ha que pe sa por que mos tenen a jo y a vos, deixan de fé moltes coses, que d'altra manera ferian?

—Teniu rahó, me sembla. pero per noltros, diuen que no hi ha mes lloc dalt LLUM-NOVA.

—Y com es, assó?

—Escoltau, y vos llegiré una carteta que es director m'ha enviada un d'aquets dies, diu aixi: Molt estimat amic; Avuy es cos de Redacció des nostro periódich s'ha reunit y ha acordat que una vegada cumplert un dels primers fins que tacitament se proposava, entrant al any nou vol comensar una época de pau. Ha cregut el cos de Redacció que, havia arribada l'hora d'evitar tot lo que tendesqui mes o mancu directament a posar discordia entre els pobles y entre els individus, y com la conversa quinzenal que mos enviavau, ferint massa la susceptibilitat de persones y pobles era un criader d'odi y de rencorosos sentiments, procedeix el retirar-la o pendre nova orientació.

Sent molt havervosho de di tan cla. com clars eran els vostros personalismes, y fiant me dispensareu els termes en que vos comunich l'acort pres, quet sempre de vos amich y servidor.—Bartomeu Pons Moll.

¿Qué trobau? ¿Qué vos agrada es frit?

—Si que vos hi parla sense embuys! No pot aná mes cla ja assó.

—Per assó, envista d'aquesta carta he presa sa determinació de no escriure res mes, amb aquest sentit.

—Ca. ca! Assó no mos ha d'espantar. No faltava res mes, que ara per lo que vus diuen ja hajam de callar. Ell hi ha coses qui de cap manera poden callarse, sino sa gent prest s'en empren.

—Res, res; jo no me sent en coratje per dir res mes. porque tenc po de fer un trist paper, y mes si tot lo restant del periódich pren un altre carácter.

Voleu que fassem una altra cosa?

—¡Digau!

—Ydó, per ara deixarho anar, pero si un día hi hagués un assuntu o s'altra de molta importancia surtir a rol-lu y parlar clar com fins ara.

—Aixi ja va, porque noltros pudrem vigilá, funar, mirá arreu y callá, y sols treurem es nas

quant molts pensant-se que ja no hi som ni res-
veym, tornaran fer ses andanes de antes. Allavo-
res sera s'hora de di, altre cop es quatre mots de
la veritat a qualcu.

—Ydo; aixi quedam. Y Deu faixi que no n'hajan
de publicar cap mes de conversa d'aquestes per-
que sera senyal de que tuthom serva es llum dret.

—Aixi sia.
—Ydo, salut y molts anys.
—En vida vostra. Adeu-siau.
—Adeu-siau.

Dos qui en fan un.

DE FERRERIES

ENCIAM.

Agrahesc a n'en Chatre-uys de Ferreries las gra-
cias que me dava en el nombre pasat, sobre lo que
li deyan des Carré Major que mes be li podia ve po-
sar antich, sobre lo cual no volem insistir mes per-
que no digim que a un lleu trop osus.

Continuarem avuy s'enciam parlant com vam
prumete sobre sa porta des Pont y encara que un
poc estentis colcu pot apruflitar.

Vam quedar que sa porta havia quedat posada
mitj pam amunt de sa terra, ido s'altra dia va de-
saperexar y fins al present no he tingut noticies de
que l'aguin trubada, en cara que supos que la cer-
can y en fan molts de comentaris.

No hi ha que damanarlo qui sel'ha euduyta si
be n'hi ha que volan suposar que son es vesins. Jo
no mes dich. ¿Y que no pudria esser que colcu fa-
gues com aquell refany qui diu: Amb sa capa den
Peré en Pau s'escaufa, es esdir, jo necessit una por-
ta, aquesta sara bona y de mi ningú mal pensara?

Per avuy heu dixarem
per no molasta sa gent
y sobre un casament
a s'altra nombre perlerem
Y com supos haurem passat
ja sas festas de Nadal
desitjam felicitat
a tothom en general.

Un Ferrerianch

CRÓNICA

DE CANOSTRA

—Enterats de que era inexacta la noticia que en
el nombre pasat vam publicar sobre casadors, amb
molt de gust la rectificam, y n'estam contents de
poder ferho, lo cual redunda en honra dels enca-
regats de vigilar en tal sentit.

—Mos diuen d'es Mercadal que D. Juan Merca-
dal Salom, administrador de consums ha cedit
l'empresa a un Mahonés Voldriam que aquest se
portas tant be, com el primer, porque ha donat
proves aquell de bona voluntad, ja que caiguent
en una errada, encara sap quedar be per tant es
digne d'apreci.

—Durant aquest mes hem tinguda la satisfacció
de contar entre noltros, el dignissim mitjorner
P. Rafel Camps de la companyia de Jesús que ha

predicat aqui la novena de les fives de Maria, dei-
xantse caure uns sermons de molt de profit y de
gust per tots els qui les van escoltar.

—Dia 15 va mori na Catalina Pons esposa del
nostru amich y soci de «L'Unió» en Jaume Gal-
més. La conducció al cementeri va esser molt con-
correguda, ananthi també la banda de Musica de
«Minerva». Deu li doni al nostru amic el consol
necesari per soportar perdua tant gran y la vejem
al cel.

—L'esposa del nostru distingit amich y membre
de la Junta de la Cooperatiya «La Gavella» dia 19
va donar a llum felisment una fieta. Dia 22 igual-
ment ne va neixe una altra fia d'en Francesch
Pons Triay. Deu les ne doni alegria a tots y les ho
conservi.

—El dia de Nadal durant les metines a la casa
d'en Antoni Camps Pons, anava a soccehir un gran
incendi, que's va poder apagar prest degut a l'es
fons que van prestar en Juan Pons Camps, en
Gabriel Pelegrí Cardona y altra gent que anava a
matines. No hi va haver desgracies personals. Mes
val aixi.

SECCIÓ RECREATIVA

Soluciones al nombre 12

Preguntes: 1.ª De banyats. — 2.ª Un teatre. —
3.ª Un miray.

Semblances: 1.ª En que va empolvada. 2.ª En
que no tenen pols. — 3.ª En que agafan rates.

Endeviny: Sa lletra m.

Les han endevinyades: Totes ningú. Cas: totes en Sintés, en J.
M. y en Tofal Pons. Una, en Peré's sortí.

EPIGRAMES

—Consignatari, quant val
un pasatje a Barcelona?

—Qu'es de primera o segona?

Tercera. Vintiun real.

—¿D'un porc? Sis reals, no mes.

Aqui s'altra contesta:
—Si'n sis reals pug passá
donanne un d'aquets carrés

En un teatre heu quedá
en Peré tant malament,
que's posá a ciutla sa gent
sense poderlos fe callá.

—Repetire sa causó
si no callau! diu en Peré.

Y en mitj de tanta ciutlera
quedaren muts en redó. *S. B.*

Correspondencia de LLUM-NOVA

Un Ferrerianch. Com veys per lo que deym en aquet nombre,
canviam el carácter del periodich. Si mos enviau res, acomodau-
vos al nostre pla. — *Catsa de mistos.* La xarada no hi va anar per
castellanesca. — *Binicudrell.* Auy hey ya. Estiriam mes contents
si escriguesim en pla de la terra. En castellá no hu entenen els
conraders.

Imprenta y llibreria de S. Fábregues. — Ciutadella.